

DORADZTWO ROLNICZE I JEGO ROLA W ROZWOJU DZIAŁALNOŚCI AGROTURYSTYCZNEJ

Agnieszka Brelik

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

Streszczenie. Rozwijanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich jest jednym z kierunków zadań ośrodków doradczych, które stymulują rozwój rolnictwa w gminach przez wskazywanie lokalnie występujących problemów oraz pomoc w ich rozwiązywaniu. Doradcy rolniczy wykorzystują znane im metody oświatowo-doradcze: szkolenia, demonstracje, wystawy, prezentacje zachęcając rolników do podejmowania działalności agroturystycznej. Rozwój tej formy turystyki zależy w dużej mierze od zaangażowania władz samorządowych, instytucji i organizacji działających na tym obszarze. Celem badań było określenie roli, jaką pełnią instytucje doradcze w rozwoju działalności agroturystycznej, a także uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy rzeczywiście ośrodki doradztwa rolniczego potrafią rozbudzić lub wspomóc rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej na terenach wiejskich.

Słowa kluczowe: doradztwo, agroturystyka, rozwój lokalny

WSTĘP

Turystyka będąc wielkim biznesem rodzi zapotrzebowanie na dobra i usługi niezbędne dla zaspokojenia potrzeb jej uczestników. W praktyce oznacza to zapotrzebowanie na wysiłek milionów podmiotów produkcyjnych i usługowych, pracę i dochód dla wieku ludzi. Według WTTC (World Travel and Tourism Council), turystyka tworzy 11% światowego dochodu (PKB) i ma mniej więcej taki sam udział w zatrudnieniu [Kozak 2009].

W Polsce istnieje już coraz bogatsza literatura poświęcona różnym wymiarom i aspektom turystyki, gospodarki turystycznej, przemysłu turystycznego. Świadectwem zapotrzebowania na wiedzę w tym zakresie są nie tylko publikacje, lecz także dynamiczny rozwój kształcenia kadr dla turystyki.

Przyczyna tego stanu rzeczy to zarówno wzrost zapotrzebowania na usługi turystyczne, ale także szukanie sposobów na zdynamizowanie rozwoju kraju, znalezienie nowych możliwości aktywizacji zarówno ośrodków wzrostu, jak również obszarów słabo rozwi-

niętych, zacofanych, obciążonych ukrytym bezrobociem w rolnictwie i pozbawionych cech, jakie sprzyjają rozwojowi nowoczesnej, opartej na wiedzy, gospodarki właściwej XXI stuleciu [Kozak 2009].

Gminy wiejskie w Polsce wykazują znaczne zróżnicowanie przestrzenne pod względem stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego, struktury sieci osadniczej, stanu infrastruktury społecznej i technicznej, mają odmienne problemy rozwojowe. Zróżnicowanie to wynika z oddziaływania takich czynników, jak: położenie, ranga i charakter rolnictwa w rozwoju regionu, sytuacja demograficzna, sytuacja na rynku pracy, zasoby terenów wiejskich, aktywność samorządów i społeczności lokalnej, lokalne umiejętności i tradycje [Sikorska-Wolak 2004]. Rozwój turystyki na obszarach wiejskich jest możliwy, ponad połowa gmin spełnia kryteria wiejskiej przestrzeni rekreacyjnej i posiada warunki sprzyjające rozwojowi turystyki [Drzewiecki 1995]. Tezę tę potwierdzają badania przeprowadzone przez Milewskiego [2005], które wykazują, iż wszystkie gminy nadmorskie pod względem atrakcyjności turystycznej osiągnęły wartość TMR¹ wyższą niż wynosi średnia arytmetyczna dla całej zbiorowości. Z tego wynika, iż większość gmin województwa zachodniopomorskiego (gmin nadmorskich) oraz niektóre gminy z obszarów pojezierza (Drawsko Pomorskie, Złocieniec, Czaplunek, Ińsko) charakteryzuje rozwinięta infrastruktura turystyczna (tab. 1).

Tabela 1. Atrakcyjność turystyczna gmin pasa nadmorskiego i Pojezierza Drawskiego w woj. zachodniopomorskim

Table 1. Attractiveness of tourist coastal strip and Drawskie lake districts in Western Pomeranian province

Gminy i rejony turystyczne	TMR	Miejsce w rankingu	Gminy i rejony turystyczne	TMR	Miejsce w rankingu
Pas nadmorski	0,259		Pojezierze Drawskie	0,129	
Rewal	0,641	1	Biały Bór	0,111	76
Dziwnów	0,412	2	Szczecinek m.	0,194	7
Mielno	0,335	3	Szczecinek	0,118	62
Świnoujście	0,178	10	Borne Sulinowo	0,126	40
Międzyzdroje	0,276	5	Czaplunek	0,134	27
Wolin	0,141	23	Złocieniec	0,138	24
Dziwnów	0,412	2	Ostrowice	0,100	102
Trzebiatów	0,156	18	Drawsko Pomorskie	0,134	28
Kołobrzeg	0,251	6	Węgorzyno	0,121	52
Ustronie Morskie	0,308	4	Ińsko	0,146	20
Darłowo m.	0,169	15	Dobrzany	0,113	73
Darłowo	0,176	13	Chociwel	0,123	47
Postomino	0,144	21	Marianowo	0,116	66

Źródło: D. Milewski, 2005. Regionalne ukierunkowania rozwoju turystyki na przykładzie województwa zachodniopomorskiego, Uniwersytet Szczeciński, Rozprawy i Studia T. (DXCII) 518, s. 135.

Source: D. Milewski, 2005. Regional directing of tourism development on example of the western Pomeranian province, University of Szczecin, Debates and Studies T. (DXCII) 518, p. 135.

¹TMR – taksonomiczny miernik rozwoju, zaproponowany przez Z. Hellwiga, umożliwiający analizę porównawczą obiektów przestrzennych. Miernik to wielkość syntetyczna, będąca wypadkową wszystkich analizowanych zmiennych i pozwalająca na uporządkowanie obiektów w zależności od ich odległości od pewnego, sztucznie skonstruowanego wzorca rozwoju.

W gminach o szczególnych walorach turystycznych istnieje potrzeba wyznaczenia obszarów, które dzięki inwestycjom w sektorze turystycznym mogłyby w przyszłości stać się obszarami atrakcyjnymi turystycznie. Stopień rozwoju (określony średnią arytmetyczną TMR dla gmin z danego obszaru) wyodrębnionych terenów turystycznych województwa zachodniopomorskiego w poszczególnych działach wpływających na atrakcyjność turystyczną przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Średnie wartości TMR dla pasa nadmorskiego i Pojezierza Drawskiego według działów charakteryzujących atrakcyjność turystyczną

Table 2. Average values TMR for seaside and Drawskie lake district according to sections characterizing tourism attractiveness

Wyszczególnienie	Pas nadmorski	Pojezierze Drawskie
Walory turystyczne	0,232	0,193
Baza noclegowa	0,360	0,173
Baza gastronomiczna i uzupełniająca	0,299	0,177
Dostępność transportowa	0,266	0,268
Stan środowiska naturalnego	0,572	0,531
Ochrona środowiska naturalnego	0,508	0,328
Infrastruktura usługowa	0,279	0,150
Infrastruktura techniczna	0,221	0,115
Atrakcyjność turystyczna	0,259	0,129

Źródło: Opracowanie własne na podstawie D. Milewski, 2005. Regionalne ukierunkowania rozwoju turystyki na przykładzie województwa zachodniopomorskiego, Uniwersytet Szczeciński, Rozprawy i Studia T. (DXCII) 518, s. 135.

Source: Own calculation based on D. Milewski, 2005. Regional directing of tourism development on example of western Pomeranian province, University of Szczecin, Debates and Studies T. (DXCII) 518, p. 135.

Większość gmin położonych w wyodrębnionych rejonach turystycznych wymaga inwestycji w zakresie infrastruktury, usług, dostępności transportu czy bazy gastronomicznej, dowodzi tego wartość TMR uzyskiwana zarówno przez gminy nadmorskie, jak i obszarów pojeziernych. Kompleksowe planowanie działania gminy, umiejętne wykorzystywanie zasobów społeczno-demograficznych, ekonomicznych i przyrodniczych przyczynia się do rozwoju terenów wiejskich, w szczególności form pozarolniczych, do których zaliczamy agroturystykę. Jest ona propozycją konkurencyjną wobec innych form turystyki, ale także innych przykładów przedsiębiorczości.

METODYKA BADAŃ

Celem badań było uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy rzeczywiście ośrodki doradztwa rolniczego potrafią rozbudzić lub wspomóc rozwój pozarolniczej działalności gospodarki na terenach wiejskich. Badania przeprowadzono w gminie Czaplinek w 2009 roku wśród 30 rolników świadczących usługi agroturystyczne. Respondentów do badania dobierano w sposób celowy, badaniami objęto wszystkie zarejestrowane w gminie kwatery agroturystyczne. Narzędziem badawczym był kwestionariusz ankietowy zawierający 20 pytań zamkniętych, materiały źródłowe posłużyły do zebrania ogólnych danych do-

tyczących działalności agroturystycznej badanych gospodarstw, a także do oceny działalności ośrodków doradztwa rolniczego. Wywiad niesformalizowany zastosowano dla uzyskania dodatkowych informacji nieujętych w kwestionariuszu ankiety.

WYNIKI BADAŃ

Koncentrację obiektów turystyki wiejskiej najczęściej dostrzega się na obszarach pojeziernych i nadmorskich. Rozkwit tej formy turystyki przypadł na lata 90. W ODR Baszkowice i ODR Koszalin zaczęto wówczas propagować przedsiębiorczość pozarolniczą wśród mieszkańców wsi. Oddziały te prowadziły działalność szkoleniową i doradczą z zakresu promocji i dystrybucji oferty turystycznej wsi.

Spółeczno-demograficzna charakterystyka badanych właścicieli gospodarstw agroturystycznych wskazuje, iż 42% respondentów miało wykształcenie średnie, 29,2% zawodowe, wyższe 14,8% i podstawowe 13%. Pod względem wieku rolnicy charakteryzowali się następująco: 20–30 lat – 30%, 31–40 lat – 47%, 41–50 lat – 23%. Najliczniejszą grupą była grupa reprezentowana przez gospodarstwa w przedziale 5–10 ha (46,5%) i powyżej 10 ha (31,3%). Wśród gospodarstw domowych przeważały rodziny 4- i 3-osobowe, odpowiednio 36,7 i 32,3%. Na polskiej wsi występuje niedobór osób z kwalifikacjami umożliwiającymi podejmowanie działań przedsiębiorczych.

Ośrodki doradztwa rolniczego stanowią główne ogniwo przekazujące informacje między administracją rządową, placówkami naukowymi i innymi organizacjami rolniczymi a rolnikami. Potwierdzają tę tezę badania, z których wynika, iż prawie połowa respondentów (48,8%) pomocy w rozwiązywaniu problemów szukała w ODR, 19,3% w firmach związanych z rolnictwem, a 8,6% w literaturze fachowej. Problemy te związane były z chęcią uzyskania informacji na temat pozyskiwania środków finansowych (43%), pomocy w promocji gospodarstw agroturystycznych 32,7% i w sporządzaniu biznesplanów (24,3%). Większość ankietowanych (96,3%) wykazywała duże zainteresowanie funkcjonowaniem gospodarstw agroturystycznych w krajach zachodnich, głównie Niemiec, Dani i Austrii.

Na zasób wiedzy ośrodków doradztwa rolniczego niezbędny do skutecznego wypełniania misji publicznej składają się różnego rodzaju informacje, np.: polityka państwa wobec wsi i rolnictwa, opinie rolników o potrzebach doradczych, programy i plany rozwoju wsi i jej otoczenia, dane o sytuacji na rynkach rolnych, informacje statystyczne o rolnictwie i wsi niezbędne do programowania zadań, które w wyniku istniejących uwarunkowań ekonomicznych wykraczają daleko poza kwestię efektywności produkcji rolnej, dotykając problemów restrukturyzacji gospodarstw rolniczych, jak i całokształtu gospodarki żywnościowej oraz wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich.

Pomoc ze strony ośrodków doradztwa powinna dotyczyć wszystkich etapów działalności turystycznej w gospodarstwie rolnym, przede wszystkim tych działań, które sprawiają rolnikom najwięcej trudności. Dlatego też istnieje nieodzowna potrzeba udzielania pomocy na etapie: podejmowania decyzji o podjęciu działalności, przygotowania do uruchomienia działalności, realizacji decyzji łącznie z oceną jej korzystności i użyteczności oraz na etapie doskonalenia działalności [Krzyżanowska 2009]. Baza agroturystyczna w Polsce systematycznie rozwija się, jednakże wzrost ilościowy nie jest w pełni połączony

z poprawą jakości oraz zróżnicowaniem oferty. W tej kwestii konieczne jest współdziałanie podmiotów, które mają wpływ na rozwój i funkcjonowanie bazy agroturystycznej. Mieszkańcy wsi, w tym rolnicy, nie mają zwykle dostatecznych zasobów finansowych i dlatego też muszą korzystać z pomocy (zwłaszcza z kredytów). Pomoc taka powinna być rozwijana w ramach polityki strukturalnej rozwoju obszarów wiejskich, ale w konkretnych układach lokalnych, biorących pod uwagę posiadane zasoby, instytucje działające w środowisku wiejskim (np. stowarzyszenia agroturystyczne) oraz program rozwoju regionalnego i lokalnego, uwzględniający powstanie związków gmin agroturystycznych. Dlatego też instytucje doradcze powinny stać się instytucjami bardziej zorientowanymi na odbiorcę, opracowując strategie służące określeniu potrzeb swych potencjalnych klientów. W związku z tym istnieje potrzeba monitorowania i badania tychże potrzeb.

Sukces przedsięwzięcia agroturystycznego zależy również w dużej mierze od kwalifikacji i zaangażowania ludzi, którzy mają motywację do podjęcia tego typu działalności. Istotnym czynnikiem uruchamiania i rozwijania produktu agroturystycznego są zatem zasoby ludzkie, czyli ludzie i ich kompetencje [Kutkowska 2007]. Rodzina wiejska staje się kapitałem zabezpieczającym działania w podejmowaniu biznesu agroturystycznego.

Wśród motywów, jakie skłoniły ankietowanych do zajęcia się agroturystyką, najczęściej wymienianym były: chęć uzyskania dodatkowego dochodu (34%), nawiązywanie kontaktów międzyludzkich (24%), chęć wykorzystania wolnych pomieszczeń (15%) oraz wykorzystanie zasobów pracy (13%); 14% respondentów wskazało, iż rozpoczęli oni działalność za namową doradców z regionalnych ośrodków doradztwa rolniczego.

W badanych gospodarstwach rozpoczęcie i prowadzenie działalności agroturystycznej ankietowani finansowali głównie ze środków własnych (54,5%). Z kapitałów obcych korzystało na zasadzie pożyczek od znajomych 17,3%, a z kredytów preferencyjnych 18,2%; część respondentów (10%) łączyła środki własne z kredytowaniem.

Porównując inwestycje, które już zostały wykonane, z tymi, które w ciągu najbliższych lat będą realizowane, można zauważyć powolną zmianę w kierunku finansowania rozwoju inwestycji w gospodarstwie. Mimo że nadal podstawę stanowią bieżące dochody (u wszystkich ankietowanych) i oszczędności (u 54,5% ankietowanych), to jednak dodatkowe możliwości finansowania upatrują oni coraz częściej w kapitale obcym, a zwłaszcza w pomocy z zagranicy (30,5%) oraz w kredytach preferencyjnych (15%). Gdyby pojawiły się nowe możliwości inwestowania na rynku, 38,5% gospodarstw raczej zostałoby przy dotychczasowym profilu, przyglądając się jednak nowym możliwościom. To niewątpliwie najbezpieczniejsze rozwiązanie, nie angażuje się żadnych środków, nie ma ryzyka. Znaczna część gospodarstw (46,2%) postanowiłaby jednak rozpocząć nowe przedsięwzięcie z niewielką bądź znaczną częścią swego kapitału.

WNIOSKI

Rozwój obszarów wiejskich następuje między innymi dzięki wzrostowi popularności turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki. Aktywizacja gospodarcza obszarów wiejskich stanowi kierunek tworzenia dodatkowych korzyści z tej formy działalności.

Wyniki badań potwierdzają, iż gospodarstwa agroturystyczne potrzebują wsparcia od ośrodków doradztwa rolniczego w zakresie dostosowywania do zmieniających się

kierunków działalności, uzupełniania dochodów rolniczych dodatkowymi dochodami z działalności pozarolniczej i przestawiania się z głównego źródła dochodów, jakim jest praca w gospodarstwie, na uzupełniające zatrudnienie poza rolnictwem. Dzięki pomocy tych instytucji oraz zaangażowaniu właścicieli agroturystyka może w istotny sposób wpłynąć na rozwój gmin wiejskich i zwiększenie dochodów tej grupy społecznej. Niewątpliwie konieczne jest zaangażowanie samorządów gospodarczych, turystycznych, agroturystycznych oraz różnego rodzaju stowarzyszeń i organizacji działających na wsi w udzielanie pomocy, niezbędnej do tworzenia i rozwoju tych gospodarstw. Aktywność mieszkańców w zakresie podejmowania działalności turystycznej rozbudzana jest przez działania ODR, których zadaniem jest przede wszystkim przygotowanie gospodarstw do podjęcia oraz rozszerzenia działalności turystycznej; udzielanie wszelkiej konsultacji i pomocy przy promocji, określaniu standardu usług czy przygotowaniu produktu turystycznego wysokiej jakości.

Wykorzystując dostępne zaplecze w postaci doświadczonych doradców i miejsc szkoleniowych, doradztwo stało się jednym z podstawowych źródeł informacji dla rolników podejmujących rozwój tej formy aktywności na obszarach wiejskich.

PIŚMIENNICTWO

- Drygas M., Kania J., 2001. Kierunki rozwoju doradztwa rolniczego w Polsce, Polska Akademia Nauk, Warszawa, 21.
- Drzewiecki M., 1995. Agroturystyka. Instytut Wydawniczy Świadectwo, Bydgoszcz.
- Kozak M., 2009. Turystyka i polityka turystyczna a rozwój: między starym a nowym paradygmatem, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009, 9.
- Kutkowska B., 2007. Wdrażanie koncepcji zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Sudetach. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk. Warszawa 2007, Studia i Monografie, 54.
- Krzyżanowska K., 2009. Doradztwo rolnicze jako czynnik stymulujący rozwój gospodarstw agroturystycznych. Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów i Agrobiznesu, Tom XI, Zeszyt 5, Warszawa-Poznań-Olsztyn, 189–194.
- Milewski D., 2005. Regionalne ukierunkowania rozwoju turystyki na przykładzie województwa zachodniopomorskiego, Uniwersytet Szczeciński, Rozprawy i Studia T. (DXCII) 518, 135.
- Sikorska-Wolak I., 2004. Rozwój lokalny jako wielowymiarowe zjawisko społeczno-gospodarcze. [w:] Turystyka w rozwoju lokalnym. Wydawnictwo SGGW, Warszawa 9–21.

AGRICULTURAL ADVISORY AND ITS ROLE IN AGRITOURISM ACTIVITY DEVELOPMENT

Abstract. Development of economic activity in rural areas is one of the main tasks of agricultural advisory centers. They stimulate agricultural development by indicating some local problems and helping with solving them. Agricultural advisors organize and lead trainings, demonstrations, exhibitions, presentations, etc. that encourage farmers to start their own

agritourism activity. Development of this form of tourism mainly depends on local authorities and organizations of the region. The main aim of the research was to present the role of agricultural advisory centres in developing agritourism activity. Moreover, the author tried to find answer for the question: may agriculture advisory centers be able to support non-agricultural activity in rural areas?

Key words: agricultural advising, agritourism, local development

Zaakceptowano do druku – Accepted for print 23.04.2010